

LLI 447

Textiler på Rågöarna och i Horkis,
Wichtupel och Kibra, Estland.

Hjördis Dahl

OpCARD 201

Lilla och Stora Rågö utgöra textilt ett enhetligt område. Dock har Stora Rågö segare hållit fast vid ålderdomliga former och tekniker, vilket lätt förklaras av öns isolerade läge. Till samma område ha för tydligen också de preusska kustbyarna hört. Uppgifterna och bevarade föremål från Horkis, Wichterpal och Skiba ge vid handen, att vid mitten av 1800-talet dräktskätk och textilier i dessa byar utom målnäddarna i några detaljer varit desamma som på Rågöarna. Också utan en nägaende kännedom om estnisk textil torde man kunna fastslå, att ifrågakvarnande område i kynna och färger, delvis också i former, är preusskt. Detta intryck styrkes, då man jämför kustbyarnas sedan mitten av 1800-talet allt mera estniserade textil med den på Rågöarna bevarade äldre preusska typen.

De oerhört primitiva bostäderna och den låga levnadsstandarden ha hämmat utvecklingen av andra

textilier än de för bäddar och kläddräkten absolut nödvändiga. Även dessa äro, med undantag av kvin-
sodräktens spetsar och broderier, ytterst primitiva. I många fall ha medeltida drag bibehållits tämligen oförändrade. Detta gäller framför allt material och färger: det förre utgöres av mycket tunna och grova ylle-, linne- eller kamps garnvävar, de senare äro naturens, vitt, grått, brunt och svart med in-
gen eller en ytterst sparsam dekor kvadrakligen i gult, därjämte dock ären något rödbrunt och blått. En stegvis skeende förändring och utveckling av former och typer, liksom den som i Finland svensk-
bygder kan spåras på olika områden av folklig ma-
teriell kultur, kan då det gäller textilierna inom här berörda svensk-estniska område knappast i nå-
got fall konstateras. Ända till mitten av senaste se-
kel, i många fall till den dag som är, har man stått kvar på en standpunkt, så icke dömlig,

att ett föregående kruspust kan spåras. Då man frångått denna ståndpunkt, har det ej skett genom en naturlig utveckling. Den gamla textil-kulturen har varit på loftig, fastlåst i så få och måldriga former, att modernisering ej kommit att betyda utveckling, utan lin utifrån eller, i de flesta fall, övergång till industrialster.

En jämförelse mellan textilen i Finlands svenskbygder och på Rågöarna jämte angränsande kustbyar kommer den senare att framstå såsom tillhörande ett kulturskikt på ålderdomligt, att minnen därav i svenska Finland sällan bevarats i verkligheten eller som tradition.

Tillägg 1977

Troligen var den textila utrustningen på Räjärven under hela stormakts-tiden ungefär densamma som på i utskärgården längs Finlands kust. Stora ofreden och den därpå följande tiden under ryckigt valde medförde för estlandssvenskarnas del fattigdom och isolering, som konserverade beståndet, medan de två följande århundradena för Finlands riksområde var en tid av kraftig materiell utveckling.

Lejörds Daly

Sängkläderna

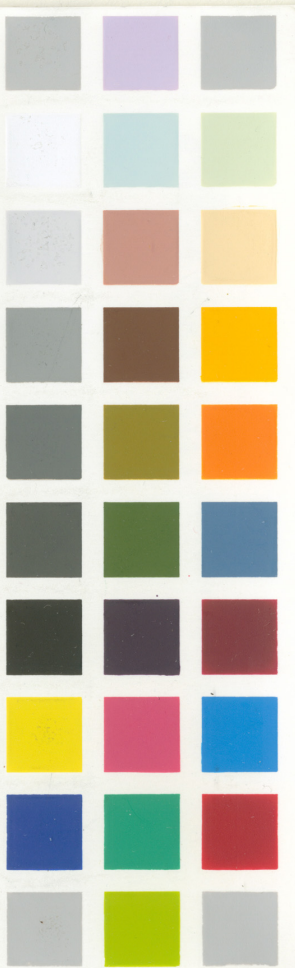
Bädden är den enklast möjliga. Utstyrel eller hemgift i form av ett överflöd på sängkläder är okänt. Ej ens i de mest välbärgade hem finnes stort mer av sängkläder, än det som i vardagsbruk användes av familjemedlemmarna. De enkla sängkläder, som finnes, erbjuder ringa av intresse: en "underdyna", oftast av grov oblikt fyrskäftig hamp- eller blågarnsväv, stundom av randigt s.k. bottenväv i samma material, är fylld med kalmar, rötter eller horeagrar. Över denna underdyna breder man vanligen en grovt lakan av linne, blågarn eller halolinne. Sluddynan är av samma slag som underdynan, men försedd med ett vitt var. Sängfilten, för vilken den gamla benämningen "tiild" användes, är en valkad kellyllerväv i färsvarst och färvitt, bild 1 - 2. Råta nya på Rågöarna äro randiga ripstücken, ofta i rött och svart. Både i kustbyarna ha samma

enkla "tyld" förr varit de enda, som använts. Nu
har tydligen det estniska inflytandet fört med sig
täckor i rikare monstring, t. ex. röllakan, av vilket
värslag dock endast i såväl färg som form de gene-
rerade exemplar anträffades. Övrigt och varken
är täcket på bild 3-4, vars ursprung är okänt

Kläddräkten är i stort sett densamma i helg och söken. Endast för huondbonaden och möjligen halsdukar och förkläden tyckas särskilda bestämmelser ha funnits för särskilda tillfällen i livet och under året. För öfrigt ha nyare plagg använts i helgdagsbruk och mera slitna i vardagslag. Både sommar- och vinterdräkten är ungefär densamma. Inte ens plaggens antal varierar nämnvärt.

I allmänhet äger en prästbo inte stort flera klädesplagg än den, som han använder. Några personers utgåva dock i detta fall undantag: huondbonader, lindor (= könnsbälten), vantar och strumpor. Den rikliga tillgången på dessa plagg förklaras av seden, att bruden vid bröllopet skänker sådana dels åt brudgummens släktingar, dels åt alla, som enligt brölloppsitualen "gjäddgöra" i kallet", stundom också åt övriga gäster. Endast äldre personers utsägo hade en väl-

försedd rågöflicka i deras ungdom i bredska 15-20
lindor, ungefär lika många eller flera linor, 40-60 par
strumpor och lika mycket vantar, förutom de övriga
och skjortor, varmed de närmaste släktingarna begä-
rades. Sedan då ett flickabarn föddes, kunde det hända
att en outänksam mor brände stücke strumpor till
hennes bröllop. Sedan att utdela gåvor vid bröllop lever
ännu kvar. Gåvorna utgöres nu främst av strumpor
och vantar.

I Svenskfinland har flickans hemgift i textilen
spelat en viktig roll. På Rågarna får man vid frågor
om denna blott ett förvånat svar, att var och en tog
vad hon hade. Och det tycks i de flesta fall ha varit
det minsta möjliga.

En översikt av de använda plaggen ger en bild
av dräktskicket.

Brinmodräkten, bilder 5-8.

"Lärken", i kustbyarna kallad "skjorta", bild 9, är av grovt blågråmstygg, i äldre tid oftast utan ärmar och försedd med ett öppet spjund framtill. Ofta hade särkarna en övre del "öadäil", av finare lätst, och en nedre, "indidäil", av grovre. De bästa voro dock skurna i ett stycke. Så var alltid fallet med döds skjortan och brudskjortan. Utsmuckning av något slag synes ej ha förekommit.

Överdelen, "ivridäil", bild 10-11, är sydd av ett åtminstone i de bättre plaggen jämförelsevis fint linne-lätst. Framstycket är rynkat, bakstycket prydes dessutom av "ivridäilsbråkade", två av lingarn knypplade spetsar och mellan dem en halsörm, "hålsörm", sydd med linne-garn, som med någon bark färgats brunt eller grönbrunt. I nyare tid har lingarnet allmunt ersatts av rött eller gult och rött ullgarn. Mellanstycket har också

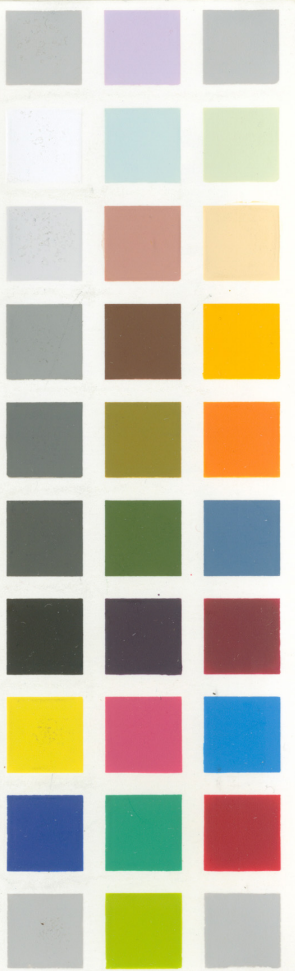
blivit bredare och ofta försedd med enkla broderier, "nägg-
jär", i rött, gult, blått eller grönt ullgarn, bild 51,
 eller stundom med en dekoration av gånständer, bild 11.
 Stundom ha också i spetsarna tratts eller kungsplats
 i grönt ullgarn, bild 11, 51, 53. Det är skäl att antaga,
 att det estniska inflytandet här gjort sig gällande. —
 Ofta äro på bättre plagg ärmklämmingar, "ärmstäm"
 och axelstycken, "hådräim", prydda med ett enkelt
 broderi i rött bomullsgarn, stundom vitt linsgarn, "opa-
sömma", bild 12-13. På bättre överdelar är kragen stund-
 om kantad med en smal spets.

Besam i sitt slag är inom detta område den vackra,
 med linsgarn broderade överdelen bild 14-18. Möjligen
 härstammar den från norra Estland, där broderier av
 detta slag varit vanliga. Troligare är dock, att vi ha att
 göra med en typ, som tidigare allmänt används ut-
 minst i kustbyarna Korkis - Wichterpal, men möjli-
 gen också på Rågarna, men som numera helt

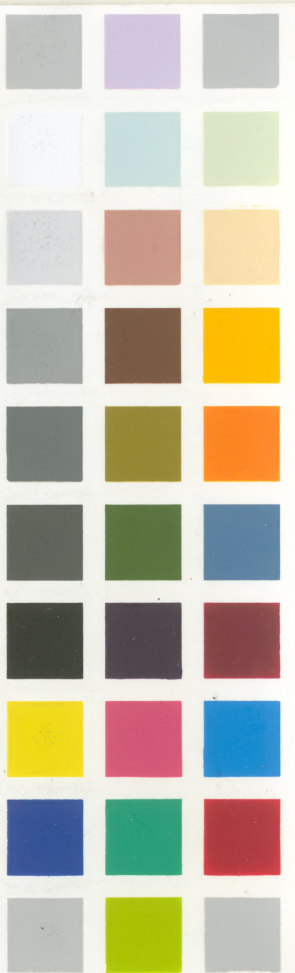
modanträngts av de tidigare beskrivna, enkla överdelarna. För detta antagande talar den ålderdomliga mönstergivningen, som återfinnes på de broderade blusarna, samt det faktum, att tre av de äldsta sagesmännena säga sig ha sett sådana överdelar i sin ungdom (1 museum: Dopat finns en broderad blus från Korsporten, men av bomullstyg med broderi i ylle!). - Överdelar användas alltjämt i helgdaysdräkten. I vardagslag har man numera en lös blus eller jacka. Sådana torde för första gången ha använts på Rågs önske år 1880.

Kjolen, "imärk", som räcker ned på halva vaden, är gjord av ett rakt stycke grovt ~~trick~~ skäftigt ylletyg, "trick". Kjolen syns medels två stora lingarnstradar palunda, att mitt framför och mitt bakom bildas två små slätt stycken (bild 19). För att synhorna, eller rättare sagt vecken, skola sitta i vätes kjolen och läggas därefter i präss under ett med

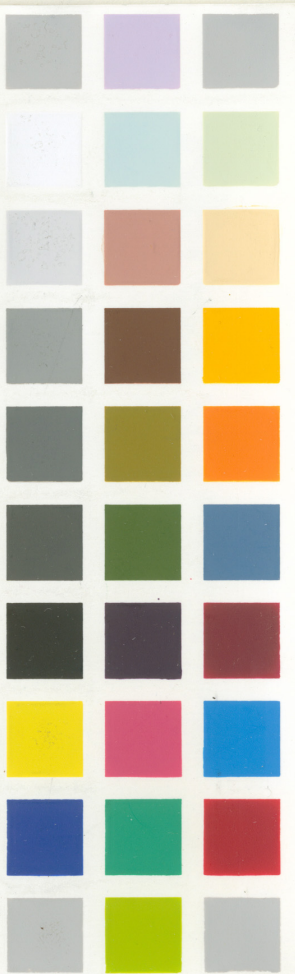
stenar belastat bräde, där den får ligga i ett par dagar. Därefter hänges kjolen upp för att torkas på dagarna, men lägges fortfarande i präss till natten, tills den efter ungefär en vecka muss vara färdig. Heltill är kjolen flat kantad med en flätad snodd, "ai", "agga" av ullgarn, och ovanför detta en sydd rand, "giminas". Dessa tycks i äldre tid ha varit gula i helgdagslag, blå i vardagslag, numera användas helst grannare färger "efter landsnord", d. v. s. Amblivätt och vitt. - Fickan, "imärkjäkt" är isydd vid kjolens högra sida. I kuschbyarna har man därjämte haft en helt enkel lös ficka på band vid vänstra sidan under kjolen. - Randiga hemvärd underkjolar användas allmunt sedan ett par årtionden.

På kjolen bärs förklädet, "skärdik". Det är gjort av katun, de äldre randiga (bild 20), och ofta mycket vackra, de yngre med stora ytmönster och stundom prydda med brotsar. (bild 58) I vardagslag användes

Stundom trärandiga förkläden (av mycket grovt blågarn). - De nya högtidsförkläden (av vitt bomullstyg med applicerade röda figurer) synes ej ha något sammanhang med den gamla rägdräkten. "Skärk" användes ständigt av de gifta kvinnorna, av de ogifta endast till festdräkten.

Hjölens och förklädets linningar täckas av ett vart bälte, "lind", som vävas två gånger kring midjan och vars ändar hänga lösa vid vänstra sidan. Denna linda vävdes i äldre tid alltid med bottenväv av tvinnat linsgarn och mönster i ullgarn: mitten brunröd, färgad med galiumrötter, därefter en smal rand gult, färgad med hundfloka, och ytterst blått, färgad med indigo. Youngare lindor är bottenväven oftast av bomullsgarn, ullgarnet röd- eller blåligt. Lindan är alltid vävd i två olika mönster, halva av vardera (bild 21-27, I-II) Ofta vävdes banden av en bandvä-

verska, som mot ersättning värdar av kundernas eget garn. Vanligt en uppsgift betalades vid slutet av senaste sked 10 koppek i arbetslön för en lunda.

Tillvägagångssättet vid bandvävning framgår av bilderna 28 - 30. Väven revas av två personer runt en "nätistick" eller "lindriäst" och en prövad träpinne, "pulk". Vid vävningen hålles påmningen, "upprivas", spänd runt den vävandes midja och en i en dörröppning e.d. fastgjord trästav. Skälet fås med tillhjälp av "skäft" och "skäftpulk". Inslaget, "itislät", förs in med tillhjälp av en vanlig nättål, "nål", och plås till med "skaid".

Halsklädet minnes man äldst som en fyrkantig duk av linnen, ofta indigobli. Numera är det alltid en köpt duk, vanligen av bomullstyg, påslan av siden. Förr tyckes olikfärgade halskläden ha använts vid olika tillfällen. Uppgifterna därom äro dock mycket obestämda. Allmänt anger och

nyttjas svart och grönt som färgfänger.

Utom det fyrkantiga halsklädet användes ett band, "uppåmhasduk", som knytas runt halsen ~~inför~~ överdelens krage. Den användes endast till helgdagsdräkten och förefaller att vara av jämförelsevis nytt datum. Bild 31 visar tre sådana halsdukar, som ännu äro i bruk, den äldsta vit med en spets, den följande av brokigt bomullstyg och den nyaste bestående helt enkelt av ett grannit siduband med påsydda spetsar. - I kustbyarna användes ej "uppåmhasduk".

Som prycke användes en liten brisk av silver, eller, vanligere, en grann halskedja, "krälle", av granna glaspärlor, silverlänkar eller något annat material, med ett därvid fäst silvermynt, vilket kallas "ropelstuck" också om det befinnes vara ett svenskt 1600-tals mynt.

Huvudbonaden är som nämnt i stort sett den enda detalj i kvinnodräkten, som varit underkastad stikellens och pedivånjans nyckfullhet. De kornar,

som härvid följts, äro meddelade äro.

En kranus av flätat ullgarn, "tuppar", bild 32, utgjorde en del av kvinnobeklädnaden. Gifta kvinnor boro färdiggjorda "tuppar", de unga flickornas bestods av lösa ullgarnsändor, som flätades in i håret. Till högtidsdräkten bäro de gifta kvinnorna ännu denna uråldriga härklädel. Ännu för några tiotal år sedan boro "tuppar" också i vardagslag.

Av egentliga kvinnoborader, som bäras på "tupparna", finnas två slag: luva och mössa. Mössan, "miss", bild 33-34, är gjord av brakit bomullstygg, någon gång siden, och fodrad med vitt bomullstygg eller linnetäuft, stundom stoppad med blå. De gifta kvinnorna ha en knäppad prets fastsydd vid mössan, de ogifta bära den utan spets. Mössan är ett vardagsplagg. Till helgdaysdräkten bära de gifta kvinnorna en vit luva, "lu", bild 8, 35-47. ^{den vita} Luvan pryts av röda siduband, "tippor", ett till tre till antalet. Tydligare har det

tidigare varit noggrant fastställt, huru många band som skulle bäras vid varje särskilt slag av högtider. De uppgifter man numera kan få härnär är emellertid mycket osäkra. "Lu" utan brölloft en uppgift ha åtminstone i kustbyarna bli tillräckligt används i sorg. "Lu" utan "tjoppis" ha sommartid används också i vardagslag. — De ogifta kvinnorna bära ej luvor utan tjoppis på sitt obetäckta hår. I detta fall användes ett vitt band och om på detta ett rött, stundom använde ett helvitt band bakom de förra.

Luvor är den detalj i dräkten som mer textilt synpunkter erbjuder mest av intresse. En del luvor äro helt enkla, av linneväf och pryddas med en knypplad spets (bild 35), medan andra äro pryddas med rika broderier. Aldrig av dem torde de med vitt linneväf broderade luvorna (bild 36-39, 40, 41) vara. Möjligen lika gamm-

De och åtminstone användas jämsides med dessa
 är de med silke broderade luvorna (bild 40-42), till
 vilka också gull- och silvertråd ofta använts (bild 42). En
 särskild grupp bland den bildade luvorna, broderade med
 svart silke eller med svart silke och guldtråd. - De med
 ullgarn broderade luvorna, av vilka t.o.m. sådana med
 anslutningsfärgade garn förekommer, upprisa ett i jämförelse
 med de tidigare nämnda grovt arbete. - Skruvade
 dessa olika typer av luvor används vid bestämda tillfäl-
 len eller efter stark pygnes numerus omöjligt att
 uttöna.

Reutas förvirrande verkan i den primitiva miljö
 luvornas broderier. De upprisa former, som otvivelaktigt
 hämtats från en orientalisk motivkrets, och som i många
 fall tyckas förvånande litet ombildade och förvanskade.
 Bland annat påminner de en ofta om medeltida kyrkliga
 textilier i så hög grad, att man måste antaga, att de

antingen lärt och bevarat drag av dessa, eller kanske
hellre, att de byggt upp på samma grund. - Att på
ort och ställe få några upplysningar om var. och av
vem dessa broderier utförts, huru de funnit vägen
ut till Sverkestlands fattiga öar, är numera omöj-
ligt. Endigt litterära källor ha de utförts av i staderna
bosatta tyska fruar, som försått dem åt allmogens.

Några enkla och föga konstfärdigt utförda exemplar
låta oss dock anta, att allmogens kvinnor också själva
försökt göra efter broderierna, 46-47

De broderade luorna, vilka på grund av att
de äro prydda med mässingsfärgade paljetter, "litter"
gå under benämningen "litterlönn luor", använ-
das ej numera. De ha endast i mindantalsfalle varit
i bruk i mannaminnen. Den senaste uppgiften om
att sådana använts är från ett bröllop för 26 år sedan.
Numera mytljas endast de helvita luorna, efter gjorda

av bomullstyg

De knypplade spetsarna, vilka som tidigare nämnts utom i luvor och mössor användas i överdelarna, kunna betraktas som en specialitet för dessa trakter. På Rågöarna övas konsten av snart sagt varje kvinna, medan den i kustbyarna synes vara stadd i utdöende. Traditionen förmedlar, att rågökvinorna lärt sig konsten att knyppla av en kapten som på ett svenskt fartyg, som fransit in vid Baltischport. Man ärode sedan kunskapen "kun efter kun". Samtidigt är, att konsten kommit från väster. Det övervägande flertalet spetsmönster betecknas som "preussmönster" i motsats till ett fåtal "risomönster". Skillnaden mellan dessa hänses till, trots benämningarna, mindre till mönstret än till tekniken. I de förra bildas tätta ytor av trådpar, som slingrats om varandra så, att de bilda en löftsotten, medan i de senare de särokilda trådparen trunnats om varandra liksom

emellan mellan varje förenig med ett annat trådpar.

Spetsarna, "knitting", ha tidigare utförts enbart av hemsprunget oblekt lin garn. Numera användes mest fabriksprunget lin garn samt bomullsgarn. Knypplingen sker på en rund kudde, "knipselkudd", lagd på en "vacka", med tillhjälp av "knipselknappar". Träden ryklas på knapparna med en "fiol". Något pappersmönster användes ej.

Man särskiljer knypplade spetsar av två särskilda typer. I överdelarna användes jämförelsevis grova och enkla spetsar (bild 48-53)*. Mönstren bildas här av lita partier i läftsvar och mellan dem hål eller föga utbildade bottenar av det slag som framgår av bild VIII b. Denna typ torde byggas på 1600-tals spetsar. Den andra typen (bild 55-68) är av senare datum. Den är besläktad med vadstenspetsarna.

Mönstret framträder här mot en spetsbotten och omges
*) Benämningarna på spetsmönstren ha växlats något, varför de nästan, som anges på fotografierna, ej äro säkra.

av en grov konturståd. Dessa arbetsdryga spetsar användas utskjutande i buxor och mössor. Av intresse är, att de förra spetsarna, alltså de äldre domliga, ha namn för varje särskilt mönster, medan man, om man frågar efter de senare spetsarnas namn, svaras med svaret, att det är "lukkeringar". - Numera görs de knypplade spetsarna mest med simplaste fabriksvar, köpt i Rival eller Helsingfors, som förebild. Överplaggen äro av tre olika slag. En kort jacka (bild 79) "jack" användes som överplagg vid varm väderlek, men nyttjas också inomhus. Jackorna äro numera alltid gjorda av grovt fyrskäftigt färbunt eller - svart ulltyg och fodrade till halva längden med grov flis- eller kamsgarusvår. Tidigare nämnes också vita ulljackor. En kvinna på Stora Rågå, född c:a 1865, hade en sådan. - Då man använder "jack" är man oftast utan överdel, för att spara på dräkten. Den är -

sättes åtminstone i nyare tid ofta av en lös, vit
krage (bild 74). Vid kall väderlek bäres stundom
särskild överdel som krage under jackan. — Kjol (bild 75)
betecknar ett plagg av samma material som jackan,
men längre, och försedd med en rak, uppstående
krage. Tecken i sidorna äro här fästa, så att de ej
kunna bli upp. — Varmst är pälsen, "kask", som
göres av fårskinn med skinnsidan inåt och den
obeklädda huden utåt. (bild 76-77). Skinnst betecknas
med bark av al och vide. Bättre pälsar voro förr
prydda med lister av rödt "pärmskinn" eller
"saffransskinn", som köptes i Rens. Vintern 1930-31
sydde en kvinna i Stora byn på Lilla Rågå 36 pälsar. —
Ett nyare, mycket användt överplagg, är den stora
grå eller svarta schalen, som vid regnväder bäres
över huvudet och axlarna (bild 78). Mindre, mönster-
stickade schalar användas allmänt i kustbyarna (bild 79).

Vantarna äro i vardagslag stickade "nävakankäl" (bild 80). Aldre, mönstrade vantar tyckas alls ej ha förekommit på Rågöarna. Nu äro sådana mycket vanliga, men de ha nästan utan undantag gjorts av rickullbor (bild 81-83). Fingervantar, som äro så nya, att de ej förekommo i den äldsta levande generationens myndom, användas endast till högtidsdräkten (bild 84). Brud och brudgum bära dem under bröllopet. — Av intresse äro de gamla sydda vantar, "bölghankäl", med sina granna fransar, "slippar" (bild 85-86). För ha de stundom också haft påsydda "brusor". Konsten att förfärdiga vantar av detta slag är här utdödd, och de bevarade vantarne äro få.

Strumporna, "sorlar", äro ofärgade svarta eller vita. Tidigare synes krappriöda strumpor ha varit vanliga i synnerhet i helgdagsbruk. I några få fall ha sådana strumpor bevarats. I kustbyarna runninnans äro bli strumpor. Mönstrade strumpor synes

tidigare ej ha använts inom detta område.

Skorna, "skuar", bild 87, göras av kalvläder eller sälskinn och skäras i en enda bit. Skärt rakas bort, utom under hälen och trampdynan. Därefter bakas lädret i albacke eller i al och vete. Runt skons övre kant göras raka skåror, "tärk", genom vilka trådes ett snöre av lin eller hampa, "träng", som då skon dras på bindes bakifrån runt vristen. Dylika skor äro fortfarande nästan de enda, som användas. Vanligen förfärdigas de av männen för gärdens behov.

Pjunders dräkt var den vanliga festdräkten med överdel och jacka. Pjöllopsdagen bars en krage, "krava", bild 88, som öskt för länkarna på en spansk 1600-tals dräkt, samt krona, "säppel".⁽¹⁸⁹⁻⁹⁰⁾ I varje by fanns en eller flera pjundar, som vid behov lånades ut mot ett vederlag av ett par stumpror. Uznur, "nurik", var en lura med enligt olika uppgifter 1-3 tippis.

"Drävl", bild 91, är en snarl, mycket lång linnelekt,
som vid färdan till brudgummens gård lindades
runt brudens huvud. Måhända har denna sed ej va-
rit allmän på Rågöarna, ty uppgifterna därom äro
frå orol osäkra.

Mansdräkten

Den gammeldags mansdräkten har lagts av tidigare än kvinnodräkten. Numera användas endast enstaka prsedlar, t. ex. päls, skor. I de flesta fall ha de gamla plaggen inte ens bevarats till våra dagar. Uppgifterna om mansdräkten grundar sig därför till väsentlig del på äldre personers utsagns.

Skjorten, bild 92-93, är gjord av grovt linne, åtminstone helgdayskjorten så lång, att den räckes ned på halva vaden. Den är, som kvinnans överdelar, prydd med broderier på "ärmstäm" och "hädram". Vardagskjorten sakar ofta armbärningar. Runt halsen bärs i helgdayslag en fyrkantig röd bomullsduk, vikt i snitt, eller ett grannat band, trätt genom kragens knäpphål.

Byxorna var för korta, "stuckat biver", av modell, som framgår av bild 95. Ännu för ett par tiotal år sedan

använde en och annan äldre man de korta byxorna. Sommartid har man använt vita linnebyxor, vintertid ofärgade, mörka, av ylle. Också vita yllebyxor ha nyttjats. I ett par fall nämnes korta skinnbyxor. Knäppsarna voro av mässing, ben eller horn. Stundom användes helt enkelt en träpinne, fäst på mitten med ett snöre. Som bälte användes endast en enkel läderrem.

På Lilla Råjs församling bevarade två par långa skinnbyxor av samma snitt som bild 95. Högst sanna kunna vi härvid draga den slutsatsen, att kortbyxor endast en kortare tid varit i bruk på Råjsarna, och att den tidpunkten, då de efterträdde de äldre långbyxor, inte ligger alltför långt tillbaka.

Överplaggen ha i huvudsak liknat kvinnornas: jack, kjol och kack. Den sistnämnda pryddes dock ej med röda, men stundom med svarta remmar.

OpCARD 201

Skuvdbonaderna voro av olika slag. De enklaste voro små stickade (äldst sydda?) huvar: allens färg men plandorn med en grannare bård, "petamiss" "hockmiss", skärmössor användes strummarid, hemgjorda skärmössor vintertid. Till helgdaysdräkten användes en brun eller svart hatt med rund kulle. Brudgummen, vars dräkt för örrigt ej skiljde sig från den vanliga högtidsdräkten, bar ett vitt orl på detta ett rött band kring hattkullen.

Strumporna voro alltid mörka, ofärgade, ofta uppgitt till pryddas av en enkel mönsterslickad rand i vitt (bild 96). Övanför denna, runt bygebet, band det flätade "sorkbande" (bild 97). Dessa band framställdes av ullgarn på, att de antingen flätades (i kustbyarna) eller knypplades (vanligen på Rågöarna).

Skor och vantar voro desamma som kvinornas.

Barndräkten

En särskild barndräkt har knappast funnits. Småbarnen klättes i en kolt av sadult tyg, som funnits att tillgå. Jack har mössan haft en bestämd snitt, olika för pojkar och flickor. Vid 7-10 års ålder få pojkarna byxor, flickorna smärk och jack, men först under skriftskoletiden förfullständigas dräkten med allt som hör till en vuxen människas dräkt.

Material och teknik.

Som av det föregående framgår, kan hampa, lin och ull användas i rågskinnornas hemstygning. Högst hampa har odlats på Öarna, medan lin, för vilket den steniga jorden ej är tjänlig, i endast obetydliga mängder odlats hemma. Resten har inköpts på fastlandet.

Lin röttas, "reit", vid havsstranden $1\frac{1}{2}$ -2 veckor. Det anses bli för mörkt, om det röttas i en pöl. Därpå torkades det på marken eller mot en stengård ca 1 vecka, först 1-2 dagar i sol. Därefter skulle man "bruta" det med "bruta" (Kokis), "ving" med "vingskäid" (= skätkniv), "kävla" med "kävel" med järntinnar. — "Kuipelgan" och "Sörungan" borttades. Linet användes dessutom till kläder och till nätgar, blår till säckar och midvedgar. Lingarnet blektes först på snön, därefter på gröngräset.

Slampen behandlades som linet. Förrän arbetet började, särskilde man "hampgalden", som var den sämsta slampen.

Ullen klippes enligt olika uppgifter 3-4 gånger i året: Måttedagen, fjärde påskveckan (= fjärde veckan före gamla Johanne), Bertelsmäss och Katermäss. I någon mån särskiljas olika slag av ull: lammullen sparas som den bästa, den långa lårullen användes till slumpgarv. Till stickgarv blandas stundom ungd- och fårull. Ullen kardas, "krasas" 2-3 ggr förrän den spinnes.

Om hemfärgning äro uppgifterna få. Som av det föregående framgår ha andra färger än ullens ^{nnets} och förekommit endast i några detaljer i klädedräkten, och variationen har även i dessa intill nyaste tid varit obetydlig. Vanligast har kanske rött varit. Detta färgdes med "måder" (rötter av Galium, mära), som

hopsamlades med tillhjälp av en för ändamålet
avsedd "mådrabrok" av järn. Tillgången vid färgning-
en kan man ej mera erinra sig, och få äro de,
som säga sig kunna utpeka den värt, som använts.
Däremot vet man, att den hopsamlats dels på Stora
Råzi i närheten av kyrkan, men i större mängder
på Pitsmalmen på fastlandet eller vid fyren invid
Baltischport. - Gult, färgat med hundfloka (Cherop-
hyllum pilvestre), "hundablisten", "hundafloggår", har
allmänt använts ännu i sen tid. Vid denna färgning
betades garnet i alun, torkades, och färgades därefter.
Brunt färgades med stenmossa (lav), som lades
i färggrytan tillsammans med det obetade garnet.
Stundom användes stenmossa tillsammans med
gitäpple. - Längan färgades brunt eller brungrönt
med björkbark, "berkisåva", bark av al, "kvitale" eller
gitäpple, "gitapalle", utan någon betning. I Korkio kände

man därjämte färgning med lön, "grön", samt färgkulla (*anthemio tinctoria*). Allmänt har också färgats blått med indigo och rött.

I detta sammanhang kan nämnas att lin-
medekar med påtryckta mönster, utförda i Reval,
i några fall omtalats och i ett fall (bild 98, 99)
anträffats.

Värning försiggår vanligen här som annorstä-
des på vintern. Tillvägagångssättet härvid är i
huvudsak det även hos oss vanliga. Ett undantag
utgör perningen. Garnet nyklas först i 4 nyklas,
som placeras i en carbollkad låda, "tige", och från
vilka man "pärvar" på "pärvtäna". Några pinn-
hål i en vägg hos Smenes i Stora byn på Stora Råjö
pärvinna om en tid, då man i stället för pinn-
retri revade på en vägg. Dock ha de äldste endast
hört talas om detta sätt att perva, ej sett det.

Andra värnader än naturfärgade tuschsko "triskäft" eller fyrskäfte, "fiskäft", ha knappast förekommit.

Stampning av tyger och plickade varor utföres som ett flertal kunnors gemensamt. Vid stampningen användes ett stort kar av trä, vanligen byggkaret, och en "stämpel", plöt, av trä. Först nedlaggas värarna, varken vikta eller pullade, och de avigrända och parvis hoppyddade vantar och strumporna i karat, därpå gjumt, senare varmet vatten, stundom med tillsats av tvål. Så börjar stampningen, som pågår 3-4-5 timmar, t. o. m. längre, och avbrytes en eller ett par gånger, då yllevarorna upptagas och valkas. Valkeningen sker på en bordskiva eller en bänk och föreggär så, att yllevarorna pullas mellan händerna eller mot brödet. Då stampningen är avslutad valkas allting ännu en gång. Därefter pullas tygparterna hårt på ett runt underlag av trä, på vilket de få torka en dag eller

tägnre. - Stampning och valkning av stickade
varor och tyg till vardagskläder samt "tild" utföres
allmänt på Rågöarna, medan tyg, avsett för helg-
dagsdräkten, numera oflöst valkas fabriksmässigt

Förteckning öfver personer, som lämnat flertalet
 en föreliggande uppgifter.

Kalberg Bertholin, 79 år;	Lilla Rågå, Lilla byn.
Klara Nyström, 73 år;	" " Stora byn.
Kalberg Espling, 68 "	" " " "
Maria Ståhl, 62 "	Stora " " "
Johann Grönlund, 53 "	" " " "
Ans Nordman, 77 "	" " Bisazidbyn
Lena Elfvingström 75 "	" " Strandbyn
Ans Engblom, f. 1864	Hibra
Katrina Norrman, 67 år;	Kokis, född i Wichterpal

De färgtrydda plancherne ha utförts en fil.
 hand. Epla Lund.

